

УДК 342.7

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.6731771>**О.О. БАРАБАШ,**

професор кафедри загально-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
доцент, м. Львів, Україна; e-mail: kolibri1961@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДІЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

О.О. BARABASH,

Professor, Chair of General Legal Disciplines, Institute of Law, Lviv State University of Internal Affairs,
Doctor of Law, Associate Professor, Lviv, Ukraine; e-mail: kolibri1961@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS: OPERATION OF THE RULE OF LAW

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. адміністративне судочинство як одна з сучасних форм захисту цивільних прав передбачає можливість оскарження в суді дій та рішень державних органів, органів місцевого самоврядування та посадових осіб, якщо вони порушують права і свободи громадян. Під час розвитку нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства проблемними є питання належного захисту прав людини в адміністративному провадженні, що вирішуються шляхом поглибленого аналізу сутності та природи цього виду судочинства, характеристики нормативного забезпечення захисту прав людини в адміністративному провадженні та дії принципу верховенства права. **Метою** статті є визначення особливостей забезпечення захисту прав людини в адміністративному провадженні крізь призму принципу верховенства права. **Методологічну** основу статті становлять загально-філософські методи пізнання, зокрема, діалектичний щодо розвитку адміністративного судочинства, визначення його взаємозв'язку з іншими явищами правової дійсності; історичний щодо окреслення основних положень адміністративного судочинства в контексті взаємозв'язку з принципом верховенства права та системний метод щодо структурних елементів та стадій адміністративного провадження; а також логічні методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції стосовно проблем забезпечення захисту прав людини в адміністративному провадженні крізь призму принципу верховенства права. Формально-юридичний метод використано у визначенні особливостей захисту прав людини в адміністративному провадженні; порівняльно-правовий метод – в окресленні захисту прав людини з огляду на міжнародні зобов'язання України та практику Європейського суду з прав людини у порівнянні з нормативними положеннями Конституції України про реалізацію судової влади за допомогою адміністративного судочинства. **Результати.** Показано, що такі властивості адміністративного судочинства, як спрощена процедура, скорочені строки, вилучення з принципу усності судового розгляду тощо не завжди ведуть до всебічного розгляду справи, а в підсумку – до ухвалення справедливого рішення та ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина. Тому, в контексті забезпечення права на судовий захист адміністративне судочинство не повинно замінювати собою традиційне цивільне судочинство. Визначено, що оскільки головним завданням адміністративного судочинства є захист прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів фізичних і юридичних осіб, розвиток і реформування українського правосуддя мають бути спрямовані на незалежність та самостійність судової системи на рівні держави та її органів, посадових осіб та окремих громадян. **Висновки.** З положень Конституції України, Кодексу адміністративного судочинства України та міжнародних нормативних актів встановлено, що головним завданням адміністративного судочинства в Україні має стати забезпечення дотримання принципу верховенства права у відносинах між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з людиною і громадянином. Слід враховувати міжнародні зобов'язання України та практику Європейського суду з прав людини і нормативні положення самої Конституції України про реалізацію судової влади за допомогою адміністративного судочинства.

Ключові слова: права людини; правова держава; верховенство права; судова влада; захист прав людини; адміністративне провадження

Problem statement. Administrative proceedings as one of the modern forms of the protection of civil rights provides for the possibility of appealing against the actions and decisions of state bodies, local governments and officials if they violate the rights and freedoms of citizens. During the development of the normative legal regulation of administrative proceedings, the issues of proper protection of human rights in administrative proceedings are problematic. They are resolved by means of a thorough analysis of the essence and nature of this type of legal proceedings, a characteristic of the normative support for the protection of human rights in administrative proceedings and the effect of the rule of law. The **purpose** of the article is to determine the special features of ensuring the protection of human rights in administrative proceedings in light of the principle of the rule of law. The **methodological basis** of the article consists of general philosophical methods of cognition. They include the dialectical method regarding the development of administrative proceedings, their relationship with other phenomena of legal reality; the historical method regarding the main provisions of administrative proceedings in the context of the relationship with the principle of the rule of law; the systematic method regarding the structural elements and stages of administrative proceedings; the logical methods of analysis, synthesis, induction and deduction regarding the problems of ensuring the protection of human rights in administrative proceedings in the light of the principle of the rule of law. The formal legal method is used to determine the features of the protection of human rights in administrative proceedings; the comparative legal method – the protection of human rights in view of Ukraine's international obligations and the practice of the European Court of Human Rights in comparison with the normative provisions of the Constitution of Ukraine on the exercise of judicial power through administrative proceedings. **Results.** It is proved that such features of administrative proceedings as a simplified procedure, shortened terms, removal from the principle of oral proceedings, etc. do not always lead to a comprehensive consideration of the case, and as a result, to a fair decision and effective protection of human and civil rights and freedoms. In the context of ensuring the right to judicial protection, administrative proceedings should not replace traditional civil proceedings. The main task of administrative proceedings is to protect the rights and freedoms of a man and a citizen, the legitimate interests of individuals and legal entities. The development and reformation of Ukrainian justice should be aimed at the independence and autonomy of the judiciary at the level of the state and its bodies, officials, and individuals. **Conclusions.** According to the provisions of the Constitution of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, and international normative acts, it is established that the main task of administrative proceedings in Ukraine should be to ensure compliance with the principle of the rule of law in relations between state authorities and local self-government bodies with man and citizens. It is necessary to take into account the international obligations of Ukraine, the practice of the European Court of Human Rights, and the normative provisions of the Constitution of Ukraine on the exercise of judicial power through administrative proceedings.

Key words: *human rights; law-governed state; rule of law; judiciary; protection of human rights; administrative proceedings*

Постановка проблеми

Захист прав й охоронюваних законом інтересів здійснюється за допомогою правосуддя. Сильна і незалежна судова влада є невід'ємною частиною правової держави. Основною формою захисту суб'єктивних прав і свобод, які охороняються законом, інтересів особи є судова форма. Право на судовий захист – одне з конституційних прав людини, важлива передумова захисту та елемент гарантії всіх інших прав людини. І саме в цьому його особливість. Стаття 55 Конституції України прямо передбачає, що права і свободи громадян забезпечуються правосуддям [1].

Зазначимо, що право на захист має забезпечуватись і на початковому етапі – під час звернення громадян до суду за захистом порушених чи оспорюваних їхніх прав, і на етапі розгляду справи судом та винесення підсумкового рішення. Порушення зазначеного права полягає в обмеженні можливості особи звернутися до су-

ду та захищати свої права всіма дозволеними законом способами. Однією із сучасних форм захисту цивільних прав є адміністративне судочинство. Особливу роль у цьому процесі відведено саме адміністративним судам.

Адміністративне судочинство характеризують як специфічний вид здійснення судової влади, що регулюється Кодексом адміністративного судочинства (далі – КАС України) [2]. У сучасних реаліях практичної дії адміністративного судочинства особливу роль має відігравати його нормативно-правове регулювання, оскільки від якості такого регулювання залежить правильність та своєчасність розгляду спорів, що виникають між громадянами, організаціями та іншими особами з державними органами в особі органів виконавчої влади. З огляду на те, що процес розвитку нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства (пов'язаного із введенням у дію КАС України) перебуває на початковій стадії, важливо звернути особли-

ву увагу на питання захисту прав людини в адміністративному провадженні.

Так, у дослідженні організаційно-правових основ захисту прав людини в адміністративному провадженні в Україні та проблематики адміністративного судочинства Т. Коломоєць, В. Авер'янов, Д. Лук'янець, Н. Писаренко зосереджували увагу на проблемах діяльності адміністративних судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів, які виникають стосовно визнання правомірності рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень та їхніх посадових осіб, згідно з правилами адміністративного судочинства. В. Пчелін окреслив сучасні моделі адміністративної юстиції зарубіжних країн та їх вплив на систему адміністративного судочинства в Україні; В. Малихіна наголошувала на особливостях адміністративно-процесуальної юрисдикції, її завдань, принципів і стадій. А. Хворостянкіна крізь призму європейської практики обґрунтувала стандарти адміністративного процесу в Україні та зарубіжних державах; А. Пухтецька у розвитку доктрини адміністративного процесу дослідила співвідношення змісту принципу верховенства права та принципу законності у цій царині. О. Капля та Ж. Мельник-Томенко дослідили принцип верховенства права як універсальної засади адміністративного судочинства та його дії в системі принципів адміністративного судочинства України.

Утім, ґрунтовний аналіз взаємозв'язку принципу верховенства права, захисту прав людини в адміністративному провадженні свідчить про наявність певних прогалів у цій сфері правового регулювання. Тому *метою* статті є визначення особливостей забезпечення захисту прав людини в адміністративному провадженні крізь призму принципу верховенства права. Її *новизна* полягає в установленні впливу принципу верховенства права на здійснення судами правосуддя в адміністративних справах, через призму захисту прав і свобод людини і громадянина та пропозиції зведення механізму захисту прав людини до критеріїв доступності й ефективності, як важливих елементів верховенства права. *Завданнями* статті є визначення основних аспектів адміністративного провадження як різновиду судової форми захисту прав людини, нормативно-правового регулювання захисту прав людини адміністративними судами та характеристики принципу верховенства права як пріоритетного принципу у захисті прав людини в адміністративному провадженні.

Адміністративне провадження як різновид судової форми захисту прав людини

Пріоритет захисту права і свободи людини та громадянина, встановлений Конституцією України, зумовлює потребу у формуванні підходу до проблеми судового захисту загалом. Одним із важливих видів судового захисту прав людини є, як уже було зазначено, адміністративне судочинство. Цей вид судочинства передбачає оскарження в суді дій та рішень державних органів, органів місцевого самоврядування та посадових осіб, які порушують права і свободи громадян. Це реальний судовий контроль за діями (бездіяльністю) посадових осіб органів державної влади, причому ініційований громадянами чи їхніми представниками. Не випадково в юридичній літературі з адміністративного права саме цю діяльність суду розглядають як основу адміністративного регулювання права громадян на судовий захист. Як зауважено в науковій літературі, "розгляд судами скарг громадян на акти посадових осіб та органів виконавчої влади – це адміністративна юстиція чи правосуддя з адміністративних справ" [3, с.48].

Порядок адміністративного судочинства передбачає процедуру розгляду спорів, що виникають з публічно-правових відносин та оскарження дій (бездіяльності) та рішень органів державної влади [4]. Сутність назви адміністративного судочинства полягає в тому, що суди в порядку, передбаченому для цього виду судочинства, розглядають та вирішують і справи, що виникають з адміністративних правовідносин, і справи, що виникають із податкових та інших правовідносин (скарги на дії виборчих комісій, на дії податкових органів, скарги на відмову в реєстрації нерухомості тощо). Інакше кажучи, провадження у справах, що виникають з публічних правовідносин, характеризується наявністю спору про право, в якому беруть участь дві протилежно зацікавлені сторони, проте, на відміну від позовного провадження, спір не має приватноправового характеру. У позовному провадженні сторони спору займають рівне (принаймні формально) становище, у справах же, що виникають із публічно-правових відносин, сторони спочатку не є рівні, перебувають у відносинах влади та підпорядкування.

Утім, будучи менш формалізованим та, відповідно, більш оперативним інструментом захисту прав і свобод, адміністративна юстиція не є якимось ідеалом, панацеєю для дозволу конфліктів у публічно-правовій сфері, не повинна розширювати свою орбіту, залучаючи щоразу нові

види суперечок. По суті, така можливість допускається з огляду на визначений законодавцем предмет регулювання Кодексу адміністративного судочинства, згідно з яким адміністративна справа може впливати не тільки власне з адміністративних, а й інших громадських правовідносин, і навіть бути пов'язана зі здійсненням судового контролю за законністю й обґрунтованістю виконання державних та інших повноважень. Наприклад, до адміністративних справ зараховано й суперечки щодо захисту виборчих прав громадян. Таке правове регулювання властиве багатьом країнам, насамперед Західної Європи, але обумовлено воно тим, що організація виборів у цих країнах належить до прерогатив адміністрації [5]. По суті, в організаційному аспекті виборчі відносини в них зараховано до управлінських, адміністративних, зважаючи на те, що виборчі суперечки також мають переважно адміністративний характер. Безумовно, громадян, зрештою, як і представників публічної влади, приваблює властива адміністративному судочинству спрощена процедура, скорочені строки, вилучення з принципу усності судового розгляду тощо. Однак не завжди спрощення веде до всебічного розгляду справи, а в підсумку – до ухвалення справедливого рішення, не завжди ефективно захищає права і свободи людини та громадянина [6]. Отже, у контексті забезпечення права на судовий захист адміністративне судочинство не повинно замінювати собою традиційне цивільне судочинство.

У порядку, передбаченому КАС України, не повинні розглядатися вимоги, що стосуються цивільних прав та обов'язків інших осіб або які свідчать про наявність цивільно-правового спору між заявником та іншими особами [2]. Однак складність якраз і полягає в тому, що цивільні права й обов'язки виникають, зокрема, з актів державних органів та органів місцевого самоврядування. Виконання цих актів може призводити до виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків.

Об'єктом судового оскарження в адміністративному судочинстві є дії, пов'язані зі здійсненням владних повноважень, зокрема рішення, що є результатами владних правозастосовних дій. Передбачено також можливість судового оскарження бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб, державних службовців. У цьому випадку об'єктом оскарження може бути ухилення зазначених органів та осіб від здійснення дій, що належать до їхньої компетенції, та відповідних правових розпоряджень [4, с.16].

У суді можуть бути оскаржені як одноосібні, так і колегіальні дії (бездіяльність), рішення державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, державних службовців, у яких: порушено права і свободи громадянина; створено перешкоди втіленню громадянським його прав і свобод; на громадянина незаконно покладено якийсь обов'язок або він незаконно притягнутий до відповідальності.

Судова практика знає чимало прикладів дій (бездіяльності), рішень органів влади, які можуть бути оскаржені в суді: відмова у видачі закордонного паспорта, відмова в реєстрації транспортного засобу, відмова у видачі дозволу на виїзд з України, рішення органу місцевого самоврядування про відмову у взятті на облік як громадян, які потребують поліпшення житлових умов, рішення державних органів чи органів місцевого самоврядування про встановлення додаткових мит та зборів, відмова в реєстрації за місцем проживання, рішення медико-соціальної експертної комісії про встановлення групи інвалідності, відмова в реєстрації як безробітного, відмова в реєстрації громадського об'єднання, дії адміністрації виправної установи, рішення про накладення штрафів та інших заходів адміністративних стягнень особою, яка не уповноважена накладати такі стягнення, дії посадової особи, яка виконувала адміністративне покарання та відмовилася повернути документи, що підтверджують спеціальне право тощо.

Потрібно наголосити, що адміністративне судочинство є логічним продовженням адміністративно-правової (позасудової) системи захисту прав людини, зокрема адміністративного порядку оскарження [7]. У зв'язку з розширенням сфери відповідальності держави за правопорушення, вчинені працівниками держапарату, настав час для проведення реформи у цій сфері. Законодавчу базу в цьому напрямку вже закладено, її потрібно уніфікувати та звести до єдиного знаменника. Ідеться про те, що людина, вважаючи, що певні дії державних органів та їх посадових осіб є протизаконними і такими, що порушують її інтереси, повинна мати реальну можливість вимагати: 1) щоб вчинення такої дії було зупинено або повністю скасовано; 2) щоб було оголошено незаконним чи нікчемним; 3) щоб держава відшкодувала завдані їй збитки.

Нормативно-правове регулювання захисту прав людини адміністративними судами

Одним з основних міжнародних актів, які закладають підвалини побудови в Україні якісного нормативно-правового регулювання, є Конвен-

ція про захист прав людини і основоположних свобод (1950) [8]. Цей документ закріплює механізм міжнародного контролю за забезпеченням та захистом прав людини й основоположних свобод. Наприклад, у ст.6 Конвенції констатовано, що кожен у разі спору про його цивільні права й обов'язки або пред'явлення йому будь-якого звинувачення має право на справедливий та публічний розгляд справи в розумний термін незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону. Це право є основним, але водночас є й додаткові гарантії: право на доступ до суду, гласність судового розгляду тощо. Також у ст.13 Конвенції закріплено, що кожен, чії права і свободи порушуються, має право на ефективний спосіб правового захисту у відповідному національному органі, попри те, що порушення здійснюється офіційними особами.

Якщо узагальнити стандарти адміністративного судочинства, відображені в Конвенції, то це: право на розгляд справи судом; незалежність та неупередженість суду, гласність, публічність та справедливість розгляду, розумні терміни провадження, рівність усіх перед законом і судом тощо.

Безумовно, адміністративне провадження регулюється й іншими міжнародними документами, угодами, договорами. На їх основі, зокрема, триває зараз процес розвитку нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства в Україні. Але основу правового регулювання адміністративного судочинства на національному рівні становить, безумовно, Конституція України [1].

Наголосимо, що Конституція України визначає насамперед основи правосуддя в країні. Так, згідно із ст.124 Основного закону, правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Щодо системи судоустрою, то, як зазначено у ст.125 Конституції, найвищим є Верховний Суд, можуть діяти ще вищі спеціалізовані суди. А для захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди [1]. Тож відповідно до цієї конституційної норми адміністративне судочинство вже на конституційному рівні виокремлено в самостійний вид судочинства. З огляду на це Конституцію України можна розглядати як основу для побудови системи джерел адміністративного судочинства. Низка інших конституційних норм також визначає принципово важливі основи адміністративного судочинства в країні: загальні та процесуальні гарантії, передбачені нормами Конституції України). Зрештою, на базових кон-

ституційно-правових гарантіях прав особи і має будуватися судовий адміністративний процес.

Принцип верховенства права як пріоритетний принцип у захисті прав людини в адміністративному провадженні

Термін "the rule of law" використовували ще в XVII ст., але ґрунтовна розробка цієї концепції припала на XIX ст. і була пов'язана з іменем професора Оксфордського університету Альберта Венн Дайсі (англ. Albert Venn Dicey) [9, с.361]. У праці "Introduction to the Study of the Law of the Constitution" (1885) він наводить аспекти концепції ідеї застосування верховенства права: панування права і духу законності [10, с.157].

Як зазначає А.В. Хворостянкіна, "реалізація принципу верховенства права є неможливою без забезпечення доступу особи до незалежного, неупередженого суду, провадження в якому відповідає вимогам справедливого судового розгляду. Особливого значення це набуває у відносинах у сфері адміністративного права: рішення чи дії, що є наслідком реалізації владних повноважень, завжди безпосередньо впливають на права і свободи, що захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Визнаючи особливу природу адміністративних актів, держави-члени Ради Європи повинні забезпечити відповідність судових органів та процедур контролю за такими актами вимогам Конвенції, гарантувати їх ефективність" [11].

На думку В. Авер'янова, Д. Лук'янець, Ю. Педько, головним "завданням адміністративного судочинства є захист права і свобод людини, дотримання законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб" [12, с.37]. Розглядаючи проблеми вітчизняного адміністративного судочинства крізь призму принципу верховенства права та прав людини, можна констатувати, що зміст запроваджуваного сучасного розуміння принципу верховенства права охоплює "основоположні вимоги щодо життєдіяльності держави і громадянського суспільства в усіх сферах життєдіяльності та становить (формує, визначає) у такий спосіб власну правову підсистему, засновану на фундаментальних демократичних цінностях, спрямованих на захист прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина" [13].

В сучасних умовах розвитку чинного законо-

давства в Україні склалася потреба в захисті прав, свобод і законних інтересів громадян, а також забезпеченні принципу верховенства права й дотриманні гарантованих Конституцією України основних засад та принципів процесуально-правового порядку реалізації адміністративної відповідальності. Стаття 3 Конституції України проголошує головним обов'язком держави утвердження й забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також встановлює принцип, згідно з яким саме ці права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава, зі свого боку, відповідає перед людиною за свою діяльність [1].

У демократичній Україні основною цінністю є людина, а захист її прав і свобод є визначальним для характеристики діяльності держави. Відповідно до ст.55 Конституції України, як уже було зазначено, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб, які зобов'язані діяти тільки на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Ця конституційна формула насамперед означає, що головними характеристиками адміністративного права мають стати не "управлінська", а тим паче "каральна" її функція, а нова функція – правозабезпечувальна та правозахисна. Саме дві останні функції повною мірою відтворюють справжнє суспільне призначення адміністративного права як такого [13].

Головним завданням адміністративного судочинства в Україні має стати забезпечення дотримання принципу верховенства права у відносинах між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з людиною і громадянином [14, с.85]. При цьому слід враховувати міжнародні зобов'язання України та практику Європейського суду з прав людини і нормативні положення самої Конституції України про реалізацію судової влади за допомогою адміністративного судочинства [15, с.11]. Як відомо, основними засадами здійснення правосуддя в адміністративних судах є верховенство права, законність, рівність всіх учасників судового процесу перед законом та судом, змагальність сторін, забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішень адміністративного суду.

У цьому аспекті варто зазначити, що одним із показників принципу верховенства права є принцип ефективності механізмів захисту конституційних прав і свобод людини через аналіз

юридичної сили рішень органів адміністративної юстиції (рішення ЄСПЛ у справі *De Geouffre de la Pradelle v. France* [16]), можливість їх перегляду (рішення ЄСПЛ у справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* [17]); виконання прийнятих судових рішень та вплив таких рішень на перегляд рішень інших судів, що стали приводом до використання механізмів судового захисту. А ще важливо, щоб механізм захисту прав людини відповідав критеріям доступності й ефективності, які є важливими елементами верховенства права.

Принагідно зауважимо, що судові системи більшості демократичних країн світу, як самого Європейського Союзу, так і США, створені для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян цих держав, а також інтересів самої держави шляхом своєчасного і справедливого вирішення правових спорів з урахуванням принципу верховенства права. У цьому розумінні саме суд відіграє в житті будь-якої держави дуже велике значення, а в правовій державі виконує функцію форпосту справедливості й об'єктивності, є гарантією захисту прав людини, які проголошені в національних конституціях.

Отже, адміністративне судочинство варто визначити як систему принципів та адміністративно-процесуальних норм, які обумовлюють та регламентують порядок розгляду адміністративним судом справ щодо публічно-правових спорів, що виникають у сфері адміністративно-правових відносин між суб'єктами права. З огляду на реалізацію принципу верховенства права в адміністративному провадженні, захист прав і свобод людини та громадянина повинен стати основою адміністративного судочинства [18, с.270]. Окрім того, орієнтація України на побудову правової, демократичної держави та її входження до Європейського Союзу передбачають наявність ефективного механізму захисту прав і свобод людини. Одним із головних елементів є дієва та відповідальна система судового захисту фізичних і юридичних осіб від порушень їхніх прав та законних інтересів з боку органів державного управління у сфері публічно-правових відносин.

Отже, принцип верховенства права та захист прав людини є пріоритетними завданнями адміністративного судочинства. Адже сила будь-якої судової влади – це повага людей до права і насамперед до самого суду, як професійного тлумача закону і, головне, справедливого його правозастосовувача.

Висновки

1. Головною метою адміністративного судочинства є захист порушених чи оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб, а також інших адміністративних справ, що виникають з адміністративних та інших публічних правовідносин та пов'язаних із здійсненням судового контролю за законністю та обґрунтованістю державно-значущих рішень. Наявність у людини механізмів судового захисту своїх конституційних прав і свобод за допомогою адміністративного судочинства дозволяє їй зобов'язати державу належно виконувати свій обов'язок щодо визнання й дотримання конституційних прав і свобод людини під час прийняття й застосування нормативних правових актів. При цьому такі механізми захисту прав людини мають бути доступні й ефективні для кожного, що є критерієм принципу верховенства права.

2. Ключовим завданням адміністративного судочинства є утвердження принципу верховенства права над адміністративним свавіллям, захист прав та законних інтересів громадян від неправомірних дій та рішень органів виконавчої влади та забезпечення законності у сфері пуб-

лічного управління. Встановлено, що в чинному нормативно-правовому просторі закріплено дієвий механізм реалізації прав громадян на захист своїх інтересів у відносинах із публічно-правовими інститутами. У цьому саме принцип верховенства права становить ефективну основу для практичного здійснення механізмів адміністративного судочинства, спрямованих на захист, охорону та відновлення прав, свобод та інтересів громадян та юридичних осіб. Функціональне призначення адміністративного судочинства визначається сукупністю цілей та завдань адміністративного провадження як особливого правового механізму захисту цих прав. Саме адміністративне судочинство має змінити юридичну нерівність сторін, що існує в матеріальному адміністративно-правовому відношенні, на процесуальну рівність.

Конфлікт інтересів

Конфлікт інтересів, на переконання автора, відсутній.

Вираз вдячності

Дослідження проведено за ініціативою автора і не отримало жодного фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
- Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (в ред. від 06.11.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
- Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення та захисту: монографія / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Наук. думка, 2007. 586 с.
- Адміністративне судочинство: навч. посіб. / за заг. ред. проф. О. П. Рябенко. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 304 с.
- Пчелін В. Б. Сучасні моделі адміністративної юстиції зарубіжних країн. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 54–57.
- Малихіна В. В. Особливості адміністративно-процесуальної юрисдикції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 204–212. <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/113/1/30.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).
- Авер'янов В. Б., Лук'янець Д. М., Педько Ю. С. Адміністративне судочинство в Україні: проблеми правового регулювання. *Судова апеляція*. 2007. № 4. С. 91–101. <https://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/3j/60099> (дата звернення: 01.11.2022).
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 04.11.1950. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.11.2022).
- Адміністративне судочинство України: підручник / за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
- Адміністративне судочинство: підручник / за ред. Т. О. Коломоєць. Київ: Істина, 2009. 256 с.
- Хворостянкіна А. В. Європейські стандарти адміністративного процесу. https://minjust.gov.ua/m/str_6738 (дата звернення: 01.11.2022).
- Авер'янов В., Лук'янець Д., Педько Ю. Чи забезпечить вітчизняне адміністративне судочинство верховенство права. *Віче*. 2006. № 7–8. С. 35–39. <http://veche.kiev.ua/journal/181> (дата звернення: 01.11.2022).
- Пухтецька А. Співвідношення змісту принципу верховенства права і принципу законності: доктринальний аспект. *Принципи верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотво-*

- ренні та правозастосуванні: зб. матер. круглого столу молодих учених, (м. Київ, 18 трав. 2010 р.) / відп. ред. В. П. Горбатенко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 81–85.
14. Мельник-Томенко Ж. М. Принцип верховенства права як універсальна засада адміністративного судочинства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 84–89.
 15. Капля О. М. Верховенство права в системі принципів адміністративного судочинства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право*. 2017. Вип. 45. Т. 2. С. 10–13.
 16. Case of De Geouffre De La Pradelle v. France (Application no. 12964/87), ECHR 16 December 1992. <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57778> (viewed on 01.11.2022).
 17. Case of Sporrang and Lönnroth v. Sweden (Article 50) (Application no. 7151/75; 7152/75), ECHR 18 December 1984. <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57579>
 18. Писаренко Н. Б. Адміністративний процес та адміністративне судочинство: до питання про співвідношення правових категорій. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). С. 269–276. <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/432-administratyvnyy-protses-ta-administratyvnesudochynstvo-do-pytannya-pro-spivvidnoshennya-pravovykh-katehoriy-pysarenko-n-b> (дата звернення: 01.11.2022).

REFERENCES

1. *Konstytutsiya Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. Zakon Ukrainy (28.06.1996 No. 254k/96-vr). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (in Ukr.).
2. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy* [Administrative Judicial Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy (06.07.2005 No. 2747-4). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukr.).
3. Averyanov, V. B. (Red.). (2007). *Prava hromadyan u sferi vykonavchoyi vlady: administratyvno-pravove zabezpechennya ta zakhystu* [Rights of citizens in the sphere of executive power: administrative and legal support and protection]. Monohrafiya. Kyiv: Nauk. dumka (in Ukr.).
4. Ryabchenko, O. P. (Red.). (2014). *Administratyvne sudochynstvo* [Administrative proceedings]. Navch. posib. Kharkiv: KHNU im. V. N. Karazina (in Ukr.).
5. Pchelin, V. B. (2017). Suchasni modeli administratyvnoyi yustyttsiyi zarubizhnykh krayin [Modern models of administrative justice of foreign countries]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser.: Yurydychni nauky*, 1(2), 54–57 (in Ukr.).
6. Malykhina, V. V. (2017). Osoblyvosti administratyvno-protseusualnoyi yurysdyktsiyi [Peculiarities of administrative-procedural jurisdiction]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, (1), 204–212. <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/113/1/30.pdf> (in Ukr.).
7. Averyanov, V. B., Lukyanets, D. M., & Pedko, YU. S. (2007). *Administratyvne sudochynstvo v Ukraini: problemy pravovoho rehulyuvannya* [Administrative justice in Ukraine: problems of legal regulation]. *Sudova apelyatsiya*, (4), 91–101. <https://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/3j/60099> (in Ukr.).
8. *Konventsia pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod* [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. (04.11.1950). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (in Ukr.).
9. Pasenyuk, O. M. (Red.). (2009). *Administratyvne sudochynstvo Ukrainy* [Administrative judiciary of Ukraine]. Pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
10. Kolomoyets, T. O. (Red.). (2009). *Administratyvne sudochynstvo* [Administrative proceedings]. Pidruchnyk. Kyiv: Istyna (in Ukr.).
11. Khvorostyankina, A. V. *Yevropeyski standarty administratyvnoho protsesu* [European standards of the administrative process]. https://minjust.gov.ua/m/str_6738 (in Ukr.).
12. Averyanov, V., Lukyanets, D., & Pedko, YU. (2006). Chy zabezpechyt vitchyznyane administratyvne sudochynstvo verkhovenstvo prava [Will domestic administrative justice ensure the rule of law]. *Viche*, (7–8), 35–39. <http://veche.kiev.ua/journal/181> (in Ukr.).
13. Pukhtetska, A. (2010). Spivvidnoshennya zmistu pryntsyphu verkhovenstva prava i pryntsyphu zakonnosti: doktrynalnyy aspekt [Correlation of the content of the principle of the rule of law and the principle of legality: doctrinal aspect]. In: Horbatenko, V. P. (Red.). *Pryntsyphu verkhovenstva prava i zakonnosti: problemy realizatsiyi v pravotvorenni ta pravozastosuvanni*: zb. матер. kruhloho stolu molodykh uchenykh. Kyiv: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. (с. 81–85) (in Ukr.).
14. Melnyk-Tohenko, ZH. M. (2019). Pryntsyphu verkhovenstva prava yak universalna zasada administratyvnoho sudochynstva [The principle of the rule of law as a universal basis of administrative proceedings]. *Aktuani problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi*, (6), 84–89 (in Ukr.).

15. Kaplya, O. M. (2017). Verkhovenstvo prava v systemi pryntsyviv administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [The rule of law in the system of principles of administrative justice of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser.: Pravo*, 45(2), 10–13 (in Ukr.).
16. Case of De Geouffre De La Pradelle v. France (Application no. 12964/87), ECHR 16 December 1992. <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57778>
17. Case of Sporong and Lönnroth v. Sweden (Article 50) (Application no. 7151/75; 7152/75), ECHR 18 December 1984. <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57579>
18. Pysarenko, N. B. (2015). Administratyvnyy protses ta administratyvne sudochynstvo: do pytannya pro spivvidnoshennya pravovykh katehoriy [Administrative process and administrative proceedings: to the question of the correlation of legal categories]. *Administratyvne pravo i protses*, 1(11), 269–276. <http://aplaw.knu.ua/index.php/holovna/item/432-administratyvnyy-protses-ta-administratyvnesudochynstvo-do-pytannya-pro-spivvidnoshennya-pravovykh-katehoriy-pysarenko-n-b> (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
 Форум права: 73 pp. 102–110 (2).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.6731771

http://forumprava.pp.ua/files/102-110-2022-2-FP-Barabash_11.pdf

http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2022_2_11.pdf

License (for files):

[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Received: 02.11.2022

Accepted: 29.11.2022

Published: 05.12.2022

Available online: 05.12.2022

Cite as:

Барабаш, О. О. (2022). Захист прав людини в адміністративному провадженні: дія принципу верховенства права. *Форум Права*, 73(2), 102–110. <http://doi.org/10.5281/zenodo.6731771>

Barabash, O. O. (2022). Zakhyst prav lyudyny v administratyvnomu provadzhenni: diya pryntsyvu verkhovenstva prava [Protection of Human Rights in Administrative Proceedings: Operation of the Rule of Law]. *Forum Prava*, 73(2), 102–110. <http://doi.org/10.5281/zenodo.6731771>